

Боровицький Д. В.

група 2341, Національний університет кораблебудування імені адмірала
Макарова (Миколаїв), borov371@gmail.com

Сонечко О. С.

викладач кафедри соціально-гуманітарних дисциплін, Національний
університет кораблебудування імені адмірала Макарова (Миколаїв),
sonechkoolga@gmail.com

СОЦІАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ І РОЗВИТКУ СІМ'Ї ТА МОЛОДІ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто основні проблеми розвитку і становлення молоді та молодих сімей в Україні, які пов'язані з різними аспектами суспільного та особистісного життя, а також можливі варіанти їх вирішення. Здійснено аналіз поняття «соціальне самопочуття сім'ї та молоді». Визначено його суспільну роль. Обґрунтовано проблеми становлення і розвитку сім'ї та молоді в Україні.

Ключові слова: сім'я, молодь, проблеми сім'ї, проблеми молоді, становлення молоді сім'ї, подружжя, суспільство, сімейна адаптація.

The article deals with the main problems of the development and formation of young people and young families in Ukraine, which are related to various aspects of social and individual life, and the possible solutions of them. The social self-sense of family and youth is one of the main indicators of the development of society. In order for formation to be adequate to social processes, it is necessary to determine their role and place in society, to find out what are the problems.

Keywords: family, youth, family problems, youth problems, formation of a young family, marriage, society, family adaptation, problem solving.

Актуальність дослідження проблеми: в наш час актуальним постає вивчення та аналіз молоді сім'ї та молоді взагалі, адже від того, як буде відбуватись їх становлення і розвиток, залежатимуть подальші сімейні стосунки

та життя, що має вплив на розвиток суспільства в цілому. На спільному життєвому шляху молоді доводиться зіштовхуватися з багатьма проблемами і труднощами, що заважатимуть її адаптації. Перед нею стоять гострі проблеми матеріально-економічного, житлово-побутового та інтимно-особистісного характеру. Невизначеність майбутнього, поява протиріч, нестабільність заробітків, невідповідність до сімейного життя та виживання в нових умовах – це все позначається на внутрішньо-сімейних процесах, на характері взаємостосунків членів сім'ї та її стосунків із навколишнім середовищем і т. д.

Мета та завдання статті: розглянути особливості становлення молодої сім'ї і молоді, визначити їх проблеми на етапі становлення та знайти оптимальні шляхи попередження цих явищ.

Останнім часом в Україні серед молодих сімей спостерігається багато розлучень. Розпаданню шлюбів сприяють як матеріально-економічні, житлово-побутові умови, так і соціально-психологічна, психолого-педагогічна невідповідність молоді до сімейного життя, невміння розв'язувати сімейні проблеми і запобігати конфліктним ситуаціям, відсутність знань, необхідних для молодого подружжя, що, як наслідок, може призвести до негативних стосунків між молодим подружжям.

Однією з проблем, на нашу думку, є уявлення людей про сім'ю, які укладають шлюб. Тому, укладаючи шлюб, кожен повинен усвідомлювати всю відповідальність, не бути егоїстом, мати не тільки права, але і обов'язки.

Інша проблема – зменшення значення сім'ї у системі життєвих цінностей особистостей, що призводить до позашлюбних стосунків або повторні шлюби. А це, в свою чергу, призводить до втрати людиною відповідальності та змінює уявлення про людину, якої потребує міцна і щаслива сім'я.

Не можна не зазначити про послаблення захисної функції сім'ї (як матеріальної так і психологічної), оскільки в нашій державі існують проблеми, які перешкоджають нормальному розвитку сім'ї: погані житлові умови, низький рівень доходу, нехватка вільного часу, труднощі, пов'язані з вихованням дітей і т. д.

Також, перед сучасною людиною постає проблема невизначеності життєвих планів в умовах економічної нестабільності, що призводить до створення малодітних сімей. Зрозуміло, що те, скільки в сім'ї буде дітей, вирішує сама сім'я, але вищезазначений чинник на це впливає. А в бездітних сім'ях люди зосереджені тільки на собі, на любові один до одного. А істинна любов, як говорив А. Екзюпері, виникає тоді, коли чоловік і дружина починають дивитися в один бік, тобто вчаться любити і цінувати іншу людину.

Є ще багато інших проблем, серед яких: постійні суперечки між чоловіком і дружиною щодо демократичного (з боку жінок), або патріархального (з боку чоловіків) розвитку сім'ї; погіршення дитячо-батьківських відносин, зумовлене невідповідністю та закостенілістю батьківських норм; дисфункціональний розвиток сім'ї, ознаками якого є: тенденція до домінування, боротьба за владу обох партнерів, неузгодженість рольової поведінки, негнучкість сімейних норм, маніпуляція партнером, дітьми, ігнорування потреб, почуттів членів сім'ї, конфліктна взаємодія.

Також можна назвати і такі проблеми, як: ускладнення сімейної адаптації молодого подружжя внаслідок неадекватних дошлюбних очікувань, завищених вимог до партнера; порушення механізму адаптації сім'ї до динамічних процесів у суспільстві.

Важливою проблемою сім'ї є її матеріальне забезпечення – загальний рівень життя, в який входить і рівень заробітної плати, і забезпеченість товарами широкого вжитку, забезпечений побут, організація вільного часу тощо. На жаль одне матеріальне забезпечення сімей не може зберегти їх цілісність. Відомо, що в часи лихоліть і пов'язаним з ними падінням рівня матеріальної забезпеченості, сім'ї стають ще більш згуртованими і, навпаки, з ростом добробуту, збільшується відсоток зруйнованих сімей. Яскравим прикладом цього можуть бути США, де, не дивлячись на один із самих високих рівнів життя, маємо один із найвищих відсотків розірвання шлюбів.

За даними Держкомстату, на 295 тисяч укладених шлюбів в Україні припадає 130,7 тисячі розлучень. Тобто розлучаються 44,3% подружніх пар. А якщо взяти до уваги цивільні шлюби, які також розпадаються, то рівень

розлучень в Україні, за даними фахівців, сягає 61%. Тобто, розпадається більш як половина пар! Це найвищий показник у Європі, за даними Євростату. Пік розлучень, кажуть соціологи, припадає на перші роки подружнього життя – від 3-х місяців до півтора року. Основною причиною розлучення в Україні називають алкоголізм, вимушену розлуку та нестатки.

Адекватно оцінюючи ситуацію, що склалась навколо інституту людини та шлюбу, постає питання про розробку термінових заходів по наданню допомоги сім'ї у всіх її напрямках. Сьогодні проводяться фундаментальні дослідження сім'ї в Україні. Зросла кількість установ та організацій, що займаються проблемами сім'ї на державному рівні. Серед них слід назвати: Центри соціальних служб для молоді, відділи сім'ї та молоді, Служба у справах неповнолітніх. А також недержавні фонди та організації – Спілка захисту сім'ї та особистості, Центр екології сім'ї та ін. Вагомий внесок у сферу практичної допомоги сім'ї дають психологічні та соціально-психологічні дослідження проблем сім'ї, які проводяться Державним інститутом проблем сім'ї та молоді, Інститутом психології АПН України, Інститутом соціальної і політичної психології АПН України, Інститутом проблем виховання АПН України.

Отже, існує велика кількість проблем, які необхідно вирішувати. Для цього необхідна ефективна державна політика, щодо розвитку сім'ї, цілеспрямована діяльність центрів і служб, які займаються проблемами сім'ї, доброзичливі стосунки між людьми, повага та любов. У нормальній благополучній сім'ї всі ці задачі, як правило, мають раціональні способи розв'язання, не зачіпаючи інтересів один одного.

Коли здорова сім'я проходить успішно перший етап свого становлення, вона стає вільною в подальшому розвитку, зростанні без острахів та застережень. Нові обставини створюють для неї скоріше нові можливості, а не нові загрози. А от дезорганізовані і, як наслідок, дезадаптовані шлюбні відносини призводять до зниження соціальної активності сім'ї, що позначається на працездатності кожного з членів молоді сім'ї, як наслідок, погіршується психічне та фізичне здоров'я членів подружжя. Таким чином, процеси формування, становлення і розвитку сучасної сім'ї проходять у складних і

суперечливих умовах. Вони характеризуються зміною суспільних відносин, що породжує необхідність подальшого вивчення особливостей підготовки молодого покоління до створення молодого сім'ї.

Проблема молоді – одна з основних, тому що, як не банально це звучить, за молоддю майбутнє. Але вік нинішній і вік минулий завжди будуть вступати у суперечність. Те, що посивілому здається необхідним, для молодих людей звучить безглуздо і смішно. Так було, є і буде завжди.

Мабуть, однією з найактуальніших проблем сучасного українського суспільства є поширення вживання алкоголю та наркотичних речовин серед підростаючого покоління. Зневірені підлітки, які непотрібні ні суспільству, ні собі, намагаються знайти заспокоєння в наркотичному та алкогольному дурмані. Нерозривно пов'язана з наркоманією проблема пошуку себе в житті, втрата відповідальності й майбутнього.

Проблемою сучасних молодих людей є професійне самовизначення. Перед випускником школи стоїть багато питань. Яку професію обрати? До якого навчального закладу піти навчатися? Чи вистачить у батьків коштів сплатити за навчання? Як показують різноманітні опитування, більшість випускників, закінчуючи школу, остаточно не відповіли для себе на всі ці питання. Дуже часто рішення приймається вже в останню хвилину, а роздуми про правильність вибору ще певний час продовжують турбувати молоду людину і її батьків.

Але, головна проблема ще попереду – це працевлаштування. Чи знайде молодий спеціаліст роботу за спеціальністю після закінчення навчального закладу? Відповідь на це питання не завжди є ствердною. Особливо це стосується невеликих міст і містечок. Саме тому близько 80% випускників планують після закінчення професійного навчання шукати роботу у великих містах. А яка доля чекатиме решту 20%, тих, хто хоче працювати і жити в рідному Рівному, Дубно чи, приміром в Здолбунові? Відповідь на це питання може дати лише час. І не завжди мрії молоді про гідну роботу в рідному місті збуваються. Це може викликати розчарування, зневіру у власних можливостях, і як результат – ті ж самі шкідливі звички.

Та не варто думати, що сучасна молодь тільки вживає наркотики і безцільно шукає, чим би зайнятись в житті. Це не так! Дуже багато тих, хто в наш час мають величезну жагу до знань. Є все-таки цілеспрямовані люди, які студіюють у кількох університетах, підробляють вечорами, а у вихідні пишуть статті в товсті наукові журнали. Саме за такими майбутнє.

Але і тут теж існують проблеми. Бо освічені молоді люди не бачать свого майбутнього в Україні. Захистивши кандидатську, вони розуміють, що прожити на скромну зарплату кандидата наук практично неможливо. На Заході вони були б шанованими людьми, університети виділяли б їм стипендії на проведення досліджень, наприклад, в галузі генної інженерії.

В Україні, на жаль, все по-іншому. Однак, не всі їдуть на Захід, спокусившись швидким заробітком, багато хто залишається і продовжують тягнути українську науку вперед. Оцінять їх? Чи не зневіряться вони ось також у своїх силах, і чи не будуть шукати вирішення проблем у горезвісних грамах або в літрах? Невідомо, але це – ще одна проблема сучасної молоді, і над нею варто дуже серйозно подумати.

До вищеперерахованих також можна додати і інші соціальні проблеми молоді. Основні з них перераховані нижче.

У фільмах, телепрограмах і журналах молодь завжди зображується в оточенні друзів. Їхня дружба зав'язується ще в школі і продовжується в дорослому віці. Але зазвичай дійсність є зовсім іншою. Соціологи Барбара Шнайдер і Дейвід Стівенсон вивчали інтерв'ю, проведені серед тисячі підлітків у США. Вони дійшли висновку, що «небагато студентів донині товаришують з одним або кількома друзями дитинства». Підліткам, як вважають вищезгадані соціологи, зазвичай «бракує близького спілкування і вони мало кому можуть розповісти про свої проблеми і переживання». Навіть ті молоді люди, які мають друзів, мало з ними спілкуються. Згідно з одним масштабним вивченням у США, більшість підлітків перебувають у колі друзів тільки 10% часу, а значно більше, майже 20%, – на самоті. Вони самі їдять, подорожують і розважаються. Однією з причин такої тенденції є доступність електронних пристроїв.

У 2006 р. журнал «Тайм» повідомив, що американці віком від 8 до 18 років, у середньому шість з половиною годин на день не відходять від телевізора, не витягають із вух навушників чи не випускають з рук джойстиків. Звичайно, нинішня молодь не є першим поколінням, яке годинами слухає музику і грає у відеоігри. Але те, що вони проводять більше часу з електронними пристроями, ніж з батьками, може бути згубним. Дослідники Шнайдер і Стівенсон зазначають: «Схильні до усамітнення молоді люди мають занижене почуття гідності і почуваються менш щасливими. Вони стають пасивнішими, а робота не приносить їм справжнього задоволення».

Підлітків і навіть дітей постійно заохочують до статевих стосунків. Натан з Австралії розповідає: «Більшість дітей у нашій школі почали займатися сексом в 12-15 років». Дівчина з Мексики, на ім'я Вінбей, каже, що в її школі багато учнів готові мати статеві зносини з будь-ким. Вона додає: «Тих, хто не живе статевим життям, вважають диваками». А 15-літня Анна з Бразилії розказує: «Безладні статеві стосунки настільки популярні, що однієї відмови недостатньо. Потрібно постійно відкидати неморальні пропозиції».

У Великобританії дослідники провели опитування серед тисячі молодих людей різного походження віком від 12 до 19 років. Виявилося, що майже 50% респондентів регулярно займаються тим чи іншим видом сексу, і 20% з них мають лише 12 років. Керівник цього дослідження, д-р Ділан Гріффітс, пише: «Тепер зникли всі ті обмеження, які традиційно накладала сім'я, церква й різні установи. Через це молоді люди тільки постраждали». Чи молодь, яка веде безладне статеве життя, справді страждає? В одному звіті, опублікованому 2003 р., подані цікаві висновки соціологів Ректора, Нойса і Джонсона. Ці вчені показали, що сексуально активні підлітки більш схильні до депресій і самогубств.

Останнім часом на молодь у США впливають зміни сімейних і моральних цінностей. В одній книжці про труднощі підлітків сказано: «Кілька десятиліть тому великі демографічні зміни сильно вплинули на життя молоді. Сім'ї в Америці вже не є такими великими, тож підлітки мають менше рідних братів чи сестер. Продовжує зростати рівень розлучень, тому все більше дітей

виховуються кимось одним із батьків. Крім того, діти, які ще не досягли 18 років, частіше залишаються вдома без нагляду дорослих, бо їхні мами теж змушені працювати». Діти, як у повних, так і в неповних сім'ях, відчуваються відчуженими саме тоді, коли особливо потребують батьківської опіки. Вивчення, яке проводилося протягом року серед 7000 підлітків, засвідчило, що більшість з них вважає батьків добрими й дбайливими. Але «тільки третина з опитуваних сказала, що отримала від батьків належну підтримку в нелегкий час. Майже всі підлітки зізналися, що батьки не цікавляться ними і не допомагають їм, коли цього найбільше потрібно».

У Японії чимало міцних сімей руйнуються через прагнення матеріального достатку. Професор соціології Юко Каваніші сказала: «Більшість батьків сучасних підлітків народилися після війни, коли був різкий зріст народжуваності. І через це тому поколінню постійно наголошували на важливості економічного процвітання й матеріального збагачення». Тож які цінності прищеплюють своїм дітям такі батьки? Пані Каваніші продовжує: «Батьків сьогодні хвилює тільки успішність дітей. Поки діти добре вчаться, все інше відходить на другий план або взагалі немає жодного значення». Як таке неврівноважене ставлення до матеріального успіху та навчання впливає на молодь? У японських мас-медіа з'явився новий термін – кіреру. Цим терміном описують стан молоді, яка під тиском раптово втрачає контроль над своїми емоціями. За словами Каваніші, «діти іноді поводяться неадекватно, бо вдома батьки не дисциплінують їх».

Отже, в умовах глибокої трансформації суспільних відносин значна частина української молоді втратила позитивні життєві орієнтири, можливість реалізації життєвих планів та прагнень. Ослаблення дії старих регулятивних чинників і несформованість нових, спричинили істотне посилення негативних явищ, поширення поведінкових стереотипів, хибно сприйнятих за вияви свободи особистості. Молодь потребує: забезпечення матеріальних потреб для свого розвитку та продовження свого роду; повноцінного спілкування, що породжує проблему самогубств; важливою є можливість працювати за спеціальністю з достойною винагородою за працю.

За результатами Загальнонаціонального опитування громадської думки «Становище молоді в Україні», проведеного Центром соціальних ініціатив Інституту соціології НАН України, найбільшою цінністю міжнародної інтеграції України молодь вважає можливість отримувати роботу й навчання в інших країнах та вважає, що знайомство із західними стандартами допомагає опановувати сучасний світ. Тому нинішнє покоління молодого українства суттєво відрізняється навіть від попереднього.

Вирішення виникаючих у молодіжній сфері соціальних проблем не може бути реалізоване без організації соціальної роботи, розгортання діяльності соціальних служб для неповнолітніх і молоді. При організації діяльності соціальних служб для неповнолітніх і молоді здійснюється цілий комплекс заходів. Вирішується задача по створенню і розвитку комплексу спеціалізованих служб і установ для надання підліткам і молоді різноманітних медико-соціальних, психолого-педагогічних, реабілітаційних і соціально-правових послуг.

Список використаних джерел

1. Антонов А. И. Кризис семьи и пути его преодоления / А. И. Антонов, А. Л. Борисов. – 2007. – С. 78–81.
2. Алёшина Ю. Е. Цикл развития семьи: Исследования и проблемы / Ю. Е. Алёшина // Вестник МГУ. Психология. Сер 14. – 2004. – № 2. – С. 60–72.
3. Буленко Т. В. Соціально-психологічні основи функціонування сучасної сім'ї // Т. В. Буленко. – Київ, 2005. – С. 52–53.
4. Бебик Я. М. Політична культура сучасної молоді / Я. М. Бебик, М. Ф. Головатий, В. А. Ребкало. – К. : У НДПМ, 2004.
5. Головатий М. Ф. Молодіжна політика в Україні: проблеми оновлення / М. Ф. Головатий. – К. : Наук. думка, 2005.
6. Головатий М. Ф. Проблеми молодіжної політики / М. Ф. Головатий, В. С. Цибульник // Філософ. і соціол. думка. – 2002. – № 4.
7. Молодь України: Стан, проблеми, шляхи розв'язання. – К. : УНДПМ, 1992–1997. – Вип. 1–6.

8. Черниш Н. Й. Соціологія молоді : конспект лекцій / Н. Й. Черниш. – К. : ІЗМН, 2003.
9. Черниш Н. Й. Соціологія : курс лекцій / Н. Й. Черниш. – Л. : Кольварія, 2002.
10. Фролов С. С. Социология / С. С. Фролов. – М. : Логос, 1996. – С. 205–207.